

مفهوم قاچاق حرفه‌ای ارز در رویکرد قانونی و رویه قضایی

باقر شاملو^۱

محمدرضا داودی فرخند^۲

چکیده

یکی از گونه‌های بزهکاری اقتصادی که در نظام عدالت کیفری ایران از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ قاچاق ارز است. این جرم به دلیل تاثیر سوء آن در جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و امنیتی از یک سو و به دلیل پیچیدگی‌های قانونی و قضایی در احراز آن و همچنین ویژگی‌های کشف، تعقیب، رسیدگی و دادرسی آن از سوی دیگر دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است. از جمله پیچیدگی‌های این موضوع، مفهوم قاچاق حرفه‌ای ارز و آثار حقوقی آن است؛ چراکه قانون‌گذار در بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴، با در نظر داشتن فنی بودن، تخصصی بودن و پویایی جرایم ارزی، اقدام به بزه‌انگاری آیین‌نامه‌محور قاچاق ارز نموده است. چنان‌که در بند مذکور، خرید، فروش، ورود، خروج و حواله ارز در صورت وجود شرایطی که در دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های مصوب دولت مشخص خواهد شد، به عنوان قاچاق ارز معرفی گردیده‌اند. در این چارچوب، بند «ش» ماده ۱ قانون مزبور، در مقام تبیین قاچاق حرفه‌ای بیان می‌دارد: «قاچاقچی حرفه‌ای: شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا و یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از ده میلیون (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال باشد». بر این اساس، می‌توان این‌طور استنباط کرد که اگر شخصی برخلاف

baghershamloo@gmail.com

عضو هیئت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)
mohammadrezadavodi.farokhad@gmail.com

مقررات و ضوابط مشخص شده، بیش از سه بار مرتکب رفتارهای تصریح شده در بند «خ» ماده ۲ شود، از حیث ارتکاب جرم قاچاق حرفه‌ای ارز قابل تعقیب کیفری است. با این حال، در این زمینه اختلافاتی وجود دارد و متن شماری از آرای قضایی گویای آن است که برخلاف منظور ظاهری قانون، قاچاق حرفه‌ای زمانی محقق خواهد شد که قاچاقچی ارز دارای سوابق محکومیت قطعی به ارتکاب قاچاق ارز بوده، پس از صدور آن احکام مجدداً مرتکب قاچاق ارز گردد. حال نوشتار حاضر از رهگذر تحلیل و نقد آرای موجود در این زمینه، به بررسی این اختلاف برداشت می‌پردازد و ادله پذیرش نظر نخست را به صورت تفصیلی مورد تحلیل قرار می‌دهد.

کلید واژگان:

قاچاق ارز، قاچاقچی حرفه‌ای، تکرار قاچاق، تعدد قاچاق، رویه قضایی.

وقایع پرونده:

«به تاریخ فوق الذکر، جلسه شعبه پنجم بدوی ویژه رسیدگی به تخلفات قاچاق کالا و ارز تعزیرات حکومتی شهرستان یزد در وقت فوق‌العاده به تصدی اینجانب امضاکننده ذیل تشکیل و پرونده کلاسه ۱۳۹۸۰۰۱۲۱۰۰۸۰۰۵۸۲ اتهامی آقای ح ه با وکالت م م دایر بر مباشرت در قاچاق ارز تحت نظر قرار دارد. حسب اوراق و محتویات پرونده ملاحظه می‌گردد، ضابط پرونده پس از اخذ مجوزهای غذایی و بررسی حساب‌های بانکی و ردیابی مالی نام‌برده، مشخص می‌گردد متهم با دایر نمودن صرافی غیرمجاز به صورت مخفیانه و خارج از دفتر صرافی در زمینه خرید و فروش، تبدیل و حواله ارزی به صورت غیرقانونی و خارج از چارچوب بانک مرکزی فعالیت داشته است و ارز موردنیاز خود را از صرافان فعال در تهران و برخی فروشندگان ارز در استان تأمین و معمولاً در منزل و صندوق‌های امانات بانکی نگهداری می‌کرد و برای مخفی نگهداشتن عواید حاصل از خرید و فروش ارز، از حساب‌های بانکی اعضای خانواده خویش بهره می‌برده است. لذا با توجه به بند «خ» ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و کشف مقادیری ارز خارجی مناطق و صورت جلسه و پس از تحویل ارزهای مکشوفه به واحد ارزی بانک ملی استان یزد طی نامه شماره... مورخ... به همراه ضمائم آن موضوع پاسپورت شعبه هشتم دادسرای عمومی و انقلاب یزد ارسال می‌گردد و پس از صدور کیفرخواست پرونده به منظور رسیدگی به شعبه اول دادگاه انقلاب اسلامی شهرستان یزد ارجاع شده و شعبه مرجوع‌الیه نیز موضوع اتهامی و قاچاق حرفه‌ای ارز مندرج در کیفرخواست را تخلف تشخیص داده، مبادرت به صدور قرار عدم صلاحیت به اعتبار و شایستگی سازمان تعزیرات حکومتی استان یزد کرده است. با ارسال پرونده به این اداره کل برای اجرای آن به این شعبه، پس از ثبت به کلاس فوق‌الاشعار و جری تشریفات قانونی متهم در شعبه حاضر و اظهار می‌دارد: «... بر این عقیده‌اند که تخلف صورت گرفته است ولی حجم و میزان آن، آن چیزی که در پرونده ذکر شده نیست... استدعای تخفیف و مساعدت در چارچوب ضوابط و اختیارات قانونی را دارم...» علی‌هذا شعبه با اخذ دفاع و آخرین دفاعیات متهم و

انجام اقدامات قانونی ضمن اقلام ختم رسیدگی با استعانت از خداوند متعال به شرح آتی مبادرت به صدور رأی می‌نماید.

مشخصات رأی (بدوی/تجدیدنظر)

شماره دادنامه: ۱۳۹۹۰۰۲۲۱۰۰۸۰۰۰۰۰۳

تاریخ: ۱۳۹۹/۰۱/۱۵

خواسته یا اتهام: رسیدگی به تخلفات قاچاق کالا و ارز تعزیرات حکومتی شهرستان یزد
مرجع رسیدگی کننده (صدور رأی): شعبه پنجم بدوی ویژه رسیدگی به تخلفات قاچاق کالا و ارز تعزیرات حکومتی شهرستان یزد

متن رأی

در خصوص اتهام آقای... به نشانی... دایر بر مباشرت در قاچاق ارز با التفات به گزارش شماره... مورخ... ضابط پرونده و توجهاً به اقرار صریح متهم در جلسه رسیدگی و با التفات به اینکه مشارالیه در معاملات ارزی خود مقررات تعیین شده از سوی بانک مرکزی از جمله معامله در صرافی، استفاده از حساب صرافی برای معاملات، داشتن مجوز از بانک مرکزی برای انجام عملیات صرافی تعیین شده در مجوز، ثبت معاملات در سامانه سنا و غیره را رعایت نکرده است و از طرفی مدارک و مستنداتی که خلاف گزارش مطروحه و موارد مذکور را اثبات نماید، به شعبه ارائه ننموده است و ایضاً حسب سایر قرائن و شواهد موجود در پرونده و ملحوظ قرار دادن بند «خ» ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ و در آن قسمت که بیان می‌دارد: «عدم رعایت ضوابط تعیین شده از سوی دولت یا نداشتن مجوزهای لازم از بانک مرکزی برای ورود، خروج، خرید، فروش و حواله ارز» قاچاق محسوب می‌شود. شعبه تخلفات انتسابی مسلم تشخیص مجموعه اقدامات ارتكبابی خرید، فروش و حواله ارزی (نامبرده را مصداق فروش یا حواله ارز دانسته، فلذا مستند به بند «خ» ماده ۲ و قسمت آخر بند «ت» ماده ۱۸ قانون مال‌الذکر متخلف را علاوه بر ضبط ارز به پرداخت مبلغ ۴۵ میلیارد و ۳۹ میلیون و ۶۱۰ هزار ریال معادل دو برابر بهای آن به عنوان جزای نقدی در حق صندوق دولت محکوم می‌نماید. مقرر می‌دارد ارز مکشوفه به استناد تبصره ۴ ماده ۵۳ قانون فوق‌الاشعار تحویل واحد ارزی بانک ملی استان یزد به عنوان نماینده بانک مرکزی گردیده تا وفق مقررات اقدام و نتیجه نیز به اطلاع این مرجع برسد. رأی صادره حضوری و ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ قابل تجدیدنظر خواهی از سوی محکوم علیه در شعبه تجدیدنظر استان می‌باشد.»

مشخصات رأی (بدوی/تجدیدنظر)

شماره دادنامه: ۹۸۰۹۹۷۲۶۵۳۱۰۱۶۷۱

تاریخ: ۱۳۹۸/۱۲/۱۰

خواسته یا اتهام: قرار عدم صلاحیت

مرجع رسیدگی کننده (صدور رأی): شعبه اول بازپرسی دادسرای عمومی و انقلاب

اسلامی شهرستان کرج

متن رأی

در خصوص گزارش شماره ... مورخ ۱۳۹۷/۰۳/۱۲ ضابط پرونده از م.ب فرزند علی مبنی بر انجام فعالیت‌های ارزی بدون مجوز قانونی که با توجه به حجم معاملات و وسعت تراکنش‌های بانکی مبادرت به قاچاق ارز به نحو حرفه‌ای نموده است، به شرح متن گزارش با عنایت به محتوای پرونده و تحقیقات معموله، بررسی ادله اتهام و دفاعیات ابرازی و ملاحظه سوابق تقنینی در تأمین حقوقی قاچاقچی حرفه‌ای و اصلاحات بعدی آن به شرح منعکس در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز که اشعار می‌دارد، قاچاقچی حرفه‌ای شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و این قید وفق ماده ۱۳۶ قانون مجازات اسلامی ناظر به فردی است که مبادرت به تکرار بزه قاچاق نموده باشد، این استدلال همسو با اصل تفسیر مضیق قوانین جزایی و با قصد مقنن در اصلاح بند «ش» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز که منجر به حذف قید (۱) اعم از تکرار یا تعدد (۲) گردیده مطابقت دارد، لذا به لحاظ عدم تحقق بزه قاچاق حرفه‌ای ارز به نحوی که در صلاحیت ذاتی این مرجع باشد، مستند به ماده ۱۸ و ۴۴ قانون فوق موضوع را از مصادیق قابل طرح در سازمان تعزیرات حکومتی استان البرز دانسته، مبادرت به صدور قرار عدم صلاحیت به شایستگی مرجع مذکور می‌نماید. قرار صادره در صورت موافقت دادستان قطعی است.»

مقدمه

اقتصاد کشور نبض تپنده و یکی از قدرت‌های مهم هر جامعه است، به گونه‌ای که هر اجتماعی با تیکه بر پایه‌های نظام اقتصادی قدرتمند می‌تواند از لحاظ سیاسی مطرح و با ثبات بماند. به عبارتی، هر کشوری با روی آوردن به اقتصاد محکم و استوار می‌تواند به یک نظام با صلابت تبدیل گردد (کوشا، دهقانی سائیچ، ۱۳۹۶: ۸۵). بدین سان همه دولت‌ها بر آن هستند تا از گذر بزه‌انگاری و پاسخ‌گذاری در حوزه اقتصاد و پاسخ‌دهی سنجیده به مرتکبان جرایم اقتصادی، ضمن برخورد با

مرتکبان این دسته از جرایم و پیشگیری از ارتکاب جرم اقتصادی توسط سایر مرتکبان بالقوه، از تزلزل اقتدار و فروپاشی نظام سیاسی خود ممانعت به عمل آورند (نیازپور، ۱۳۹۷: ۷). در همین راستا، شایان توجه است یکی از مؤلفه‌های مهم و کلیدی که در بحث اقتصاد خودنمایی می‌کند، نظام ارزی است و به همین سبب یکی از گونه‌های بزهکاری اقتصادی که در نظام عدالت کیفری ایران اهمیت بسیاری دارد، جرایم ارزی است. پرواضح است که وضعیت اقتصادی کشور و به ویژه بحران ناشی از محدودیت منابع ارزی و افزایش قیمت و تقاضا برای آن، صرف‌نظر از اینکه موجب فراوانی جرم قاچاق ارز شده است، پیچیدگی‌های بسیاری را در فرآیند رسیدگی از کشف جرم تا اجرای احکام به همراه دارد.

در این چارچوب، قانون‌گذار در بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴، در مقام تبیین قاچاقچی حرفه‌ای ارز بیان می‌دارد: «قاچاقچی حرفه‌ای: شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا و یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از ده میلیون (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال باشد». بدین سان، قانون‌گذار با تکیه بر دفعات ارتکاب رفتارهای تصریح شده در بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، قاچاق ارز ارتکاب یافته را دارای وصف حرفه‌ای دانسته و مستند به ماده ۴۴ از قانون مورد اشاره، رسیدگی به این جرم را در صلاحیت دادسرا و دادگاه انقلاب اسلامی قرار داده است.

اما توجه به آرای قضایی صادره از محاکم دادگستری و سازمان تعزیرات حکومتی، نشان‌دهنده وجود اختلاف نظر در رابطه با احراز قاچاق حرفه‌ای ارز است؛ چراکه شماری از محاکم هنگامی یک شخص را قاچاقچی حرفه‌ای ارز محسوب می‌نمایند که آن شخص دارای محکومیت‌های قبلی اعم از تعدد یا تکرار قاچاق ارز باشد. بدین ترتیب، نوشتار حاضر درصدد است تا با استناد به آرای مذکور و طرح مباحث نظری پیرامون قاچاق حرفه‌ای ارز، ضمن سنجش قوت استدلال‌های موجود، به ارائه تفسیر صحیح از عبارات به کار رفته در بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ بپردازد. بدین سان، این پژوهش ابتدا مفهوم قاچاق ارز و قاچاقچی حرفه‌ای را تبیین نموده و سپس با بهره‌گیری از آن، به صورت تفصیلی و مستند، به نقد برخی آرای قضایی در این زمینه خواهد پرداخت.

۱. قاچاق ارز

مهم‌ترین و اصلی‌ترین قانون در راستای جرم‌انگاری قاچاق ارز، «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحات بعدی آن است. بند «الف» ماده ۱ قانون مورد اشاره در مقام بیان تعریفی کلی از قاچاق اشعار می‌دارد: «قاچاق کالا و ارز: هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود». این تعریف صرفاً به مفهوم عرفی و عامیانه قاچاق که همانا نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز است، محدود می‌شود. چنان‌که در قوانین کشورهای مختلف نیز قاچاق ارز عمدتاً ناظر به ورود و خروج ارز به صورت فیزیکی یا نقدی می‌شود (احمدی، ۱۳۹۴: ۶۴).

اما قانون‌گذار در ایران به این میزان از بزه‌انگاری اکتفا ننموده و ذیل بند «خ» ماده ۲ قانون مزبور، به‌طور ویژه در خصوص قاچاق ارز با استفاده از عدالت کیفری آیین‌نامه‌محور (نک: میرمحمد صادقی و لکی، ۱۳۹۸: ۲۷۰-۲۷۵) بزه‌انگاری نموده است. ماده مورد اشاره مقرر می‌دارد: «علاوه بر مصادیقی که در «قانون امور گمرکی» مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۲ و اصلاحات بعدی آن ذکر شده است، موارد زیر نیز قاچاق محسوب می‌شود:

خ- ورود، خروج، خرید، فروش و حواله ارز بدون رعایت ضوابط تعیینی توسط دولت و بدون مجوزهای لازم از بانک مرکزی».

بنابراین، بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، به‌عنوان اصلی‌ترین معیار برای جرم‌انگاری رفتار مادی جرم قاچاق ارز محسوب می‌شود. وفق این بند، تحقق جرم قاچاق ارز، مستلزم فراهم شدن یکی از دو شرط زیر است: عدم رعایت ضوابط تعیین شده از سوی دولت یا نداشتن مجوزهای لازم از بانک مرکزی برای ورود، خروج، خرید، فروش یا حواله ارز. با توضیح فوق، از یک‌سو چنانچه شخص یا اشخاصی بدون اخذ مجوز لازم از بانک مرکزی اقدام به انجام رفتارهای فوق نمایند، مرتکب قاچاق ارز شده‌اند و از سوی دیگر ممکن است

شخص مجوز لازم برای فعالیت ارزی (صرافی) را نیز دریافت نموده باشد، اما به دلیل عدم رعایت ضوابط تعیینی از سوی دولت در انجام رفتارهای تصریح شده، مرتکب جرم قاچاق ارز گردد. به عبارت دیگر، اخذ مجوز لازم برای عملیات ارزی از بانک مرکزی اگرچه شرط لازم برای عدم تحقق عنوان مجرمانه قاچاق ارز است، اما شرط کافی محسوب نمی‌شود (سیاه‌بیدی کرمانشاهی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۷۳). این وضعیت بدین معنی است که ارتکاب قاچاق ارز حتی توسط صرافی‌های دارای مجوز نیز امکان‌پذیر است. زیرا مقررات قانونی قلمرو عنصر مادی را بسیار توسعه داده است.

۲. قاچاق حرفه‌ای ارز

قانون‌گذار در بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴^۱، شخصی را که بیش از سه بار مرتکب رفتارهای موضوع بند «خ» ماده ۲ قانون مورد اشاره گردد، بدون توجه به سایر خصوصیات مجرمان حرفه‌ای و بدون نیاز به وجود محکومیت‌های قطعی قبلی مبنی بر قاچاق ارز، قاچاقچی حرفه‌ای محسوب نموده است.

در این خصوص، شایان توجه است که بند «ش» ماده ۱ قبل از اصلاحات سال ۱۳۹۴ بیان می‌داشت: «قاچاقچی حرفه‌ای: شخصی است که بیش از سه بار مرتکب تکرار یا تعدد جرم قاچاق شود». از این بند می‌توان چنین برداشت نمود که قانون‌گذار به منظور حرفه‌ای محسوب شدن قاچاق ارتکاب یافته، وجود محکومیت‌های قطعی مبنی بر تعدد یا تکرار جرم قاچاق را مدنظر قرار داده بود (همان: ۶۲)؛ از این رو، به منظور نشان دادن عدم لزوم وجود محکومیت‌های مورد اشاره، کنشگران نظام حقوقی ایران اقدام به اصلاح بند مذکور، و در بند اصلاح شده عبارات تعدد و تکرار جرم را به صورت آگاهانه حذف نمودند.

در همین راستا، اداره کل حقوقی قوه قضائیه نیز به منظور شناسایی قاچاقچی حرفه‌ای ارز، با استناد به بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز»

۱. بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲: «قاچاقچی حرفه‌ای: شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا و یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از ده میلیون (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال باشد».

مصوب ۱۳۹۲، نظریات مشورتی ارائه نموده است که به شرح ذیل مورد اشاره قرار خواهند گرفت:

نخست، نظریه مشورتی شماره ۷/۹۴/۳۳۱۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۱/۲۸ اداره کل حقوقی قوه قضائیه مقرر می‌دارد: «منظور از عبارت «بیش از سه بار» در بند «ش» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ و اصلاحات بعدی، تعداد دفعات ارتکاب قاچاق ارز است. بنابراین، قاچاقچی حرفه‌ای شخصی است که بیش از سه مرتبه مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا یا ارز در هر مرتبه بیش از ده میلیون ریال باشد، اعم از اینکه، مشمول احکام قانونی راجع به تکرار یا تعدد جرم قاچاق باشد یا نباشد».

دوم، بند دوم نظریه مشورتی شماره ۴/۹۷/۱۴۵۵ مورخ ۱۳۹۸/۰۴/۱۹ نیز مقرر می‌دارد: «قاچاقچی حرفه‌ای در بند «ش» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی تعریف شده است و این تعریف شامل هر شخصی اعم از صراف یا سایر اشخاصی که بیش از سه مرتبه مرتکب قاچاق ارز با شرایط مذکور در بند «ش» ماده یک قانون مذکور شوند، نیز می‌گردد».

۳. تحلیل و نقد آرا

حال پس از تبیین مفهوم قاچاقچی حرفه‌ای مذکور در بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، آرای صادره از شعبه اول بازپرسی داسرای عمومی و انقلاب کرج و شعبه پنجم سازمان تعزیرات حکومتی استان یزد مورد تحلیل قرار خواهند گرفت.

با توجه به عبارات به کار رفته در گردشکار دادنامه مزبور، مانند «دایر نمودن صرافی غیرمجاز» که مبین اشتغال متهم به عملیات صرافی است، «برای مخفی نگه داشتن عوائد حاصل از خرید و فروش ارز از حساب‌های بانکی اعضای خانواده خویش بهره می‌برده است» و «مشارالیه در معاملات ارزی خود مقررات تعیین شده از سوی بانک مرکزی از جمله معامله در صرافی، استفاده از حساب صرافی برای معاملات، داشتن مجوز از بانک مرکزی برای انجام عملیات صرافی تعیین شده در مجوز، ثبت معاملات در سامانه سنا و غیره را رعایت نکرده است» که نشانگر تعدد

معاملات ارزی است، می‌توان پی برد که متهم به صورت قدر متیقن مبادرت به انجام بیش از سه معامله ارزی بدون اخذ مجوز از بانک مرکزی نموده است. به عبارت دیگر، زمانی که بحث از دایر کردن صرافی بدون اخذ مجوز از بانک مرکزی است، انجام کمتر از چهار مرتبه معامله ارزی دور از ذهن است. کما اینکه در ادامه متن رأی فوق، اشاره شده است که متهم به منظور عدم تجمیع مبالغ گردش حساب مربوط به معاملات ارزی در حساب بانکی متعلق به خویش (برای مخفی نگه داشتن عوائد حاصل از خرید و فروش ارز از حساب‌های بانکی اعضای خانواده خویش بهره می‌برده است)، از حساب‌های بانکی اعضای خانواده خود استفاده کرده است.

این موضوع در کنار مطالبی که در قسمت‌های اول و دوم این نوشتار مورد نگارش قرار گرفت، نشان‌دهنده آن است که این پرونده با استناد به مواد ۲ و ۴۴ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، باید ذیل عنوان اتهامی قاچاق حرفه‌ای ارز، در دادگاه انقلاب اسلامی مورد رسیدگی قرار می‌گرفت.

از سوی دیگر بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، انجام رفتارهای تصریح شده در آن بند، توسط صرافی‌ها را، در صورتی که بدون رعایت ضوابط تعیین شده از سوی دولت صورت بپذیرد، مصداق قاچاق ارز تلقی نموده است. حال «دستورالعمل اجرایی تأسیس، فعالیت و نظارت بر صرافی‌ها» مصوب ۱۳۹۳ شورای پول و اعتبار، ضوابطی را بیان می‌کند که رعایت آنها برای انجام عملیات صرافی توسط صرافی‌های دارای مجوز، از سوی دولت (بانک مرکزی) ضروری شمرده شده است. از جمله این ضوابط، رعایت مواردی مانند ثبت معاملات ارزی در سامانه سنا (ماده ۳۱ دستورالعمل)، انجام عملیات صرافی در نشانی ثبت شده صرافی (ماده ۲۲ دستورالعمل) و ... است. بدین ترتیب، عدم رعایت این ضوابط توسط صرافی‌ها، مستند به بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، منجر به ارتکاب قاچاق ارز توسط آنان خواهد شد. این در حالی است که متن رأی فوق، در خصوص متهمی که فاقد مجوز فعالیت صرافی است، به رعایت موارد لازم‌الرعايه توسط صرافی‌های دارای مجوز اشاره می‌نماید.

در این رابطه، قرار شماره ۱۶۷۱/۱۰۱۶۵۳۱۰۹۹۷۲۶۵ مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۱۰ صادره از شعبه اول بازپرسی دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان کرج نیز شایان توجه است.

فارغ از اشکالات نگارشی قرار اشاره شده، استدلال قرار مزبور در راستای نفی اتهام قاچاق حرفه‌ای ارز به صورت جدی محل تأمل است. همان‌طور که در مباحث قبل نیز از نظر گذشت، اصلاح بند «ش» ماده ۱ قانون مذکور و حذف قید «اعم از تکرار یا تعدد»، در کنار سایر قرائن و امارات مطرح شده، مؤید آن است که از نظر کنشگران سیاست جنایی نظام حقوقی ایران، قاچاق حرفه‌ای موضوع «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴، مستلزم وجود احکام محکومیت قطعی قبلی اعم از تعدد یا تکرار نیست. این در حالی است که بازپرس محترم شعبه اول دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان کرج، حذف یک قید از قانون قبلی را دلیلی بر اراده قانون‌گذار مبنی بر وجود آن قید دانسته است.

افزون بر این، به منظور استناد قرار مزبور به ماده ۱۳۶ «قانون مجازات اسلامی» مصوب ۱۳۹۲ نیز بسیار مبهم است؛ زیرا ماده مزبور در مقام بیان شرایط و کیفی تکرار جرایم حدی است و پرواضح است که بنا بر ویژگی‌های این دسته از جرایم، قوانین مربوط به تعدد و تکرار آنها قابل تعمیم به سایر جرایم تعزیری نیست. بدین‌سان، این پرونده نیز مستند به مواد ۲ و ۴۴ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، باید ذیل عنوان اتهامی قاچاق حرفه‌ای ارز، در دادگاه انقلاب اسلامی مورد رسیدگی قرار می‌گرفت.

نتیجه

قانون‌گذار ایران در چارچوب اتخاذ یک سیاست جنایی سخت‌گیرانه و هدایت‌گر در بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲، به عنوان یک راهبرد کیفی علیه ناهنجاری‌ها در نظام ارزی، اقدام به بزه‌انگاری قاچاق ارز نموده است. همچنین در راستای برخورد سرکوبگرانه و جدی با مرتکبان حرفه‌ای قاچاق ارز نیز، بند «ش» ماده ۱ قانون مزبور قاچاقچی حرفه‌ای (ارز) را مورد شناسایی قرار داده است؛ تا ضمن تشدید مجازات، صلاحیت رسیدگی به این‌عنوان مجرمانه را نیز به مرجع اختصاصی دادگاه انقلاب اعطا نماید. مطابق بند اخیر، اگر شخصی بیش از سه بار مرتکب قاچاق ارز به ارزش هر بار بیش از ده میلیون ریال شود، قاچاق ارتکاب یافته توسط وی، دارای وصف حرفه‌ای است. اما با بروز اختلاف در

مفهوم قاچاقچی حرفه‌ای، برخی محاکم احراز این عنوان اتهامی را مستلزم وجود محکومیت‌های قطعی قبلی متهم مبنی بر قاچاق ارز می‌دانند. اما برخی دیگر در مخالفت با این برداشت و با استناد به ظاهر و منطوق قانون، وجود محکومیت‌های قبلی را لازم و ضروری نمی‌دانند. به نظر می‌رسد این برداشت با روح قانون و منظور و منطوق قانون‌گذار سازگارتر است. مضافاً اینکه با تکیه به متن بند «ش» ماده ۱ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴، می‌توان با توجه به حذف قید «اعم از تکرار و تعدد» مذکور در قانون قبلی، اراده جدید و مسلم قانون‌گذار را در قانون اصلاحی، احراز کرد. همچنین وجود نظریات مشورتی همسو با این دیدگاه، دلیل دیگری بر صحت این نظریه است. علاوه بر این، می‌توان به دیدگاه مطرح شده در ماده ۱۷ «لایحه اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» که در تاریخ ۱۳۹۹/۰۲/۲۹ به تصویب نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز رسیده و منتظر تأیید شورای نگهبان است، اشاره نمود. در این ماده مقرر گردیده است: «قاچاقچی حرفه‌ای شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود، اعم از اینکه در هر مرتبه تعقیب شده یا نشده باشد و ارزش کالا یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از یکصد میلیون ریال باشد». در نهایت می‌توان چنین استنباط نمود که رأی شماره ۹۸۰۹۹۷۲۶۵۳۱۰۱۶۷۱ صادره از شعبه اول بازپرسی دادسرای عمومی و انقلاب کرج، علاوه بر اینکه واجد ایرادات نگارشی و مفهومی است، با چارچوب قوانین مصوب، نظریات مشورتی و اراده قانون‌گذار سازگاری ندارد. بر همین اساس اگرچه رویکرد قانون‌گذار کمی سخت‌گیرانه و غیرواقع‌بینانه است، زیرا مهم‌ترین ابزار مبارزه با قاچاق را ابزار کیفری تلقی کرده است؛ علی‌الحال قاچاقچی حرفه‌ای ارز را باید شخصی دانست که بیش از سه بار رفتارهای تصریح شده در بند «خ» ماده ۲ «قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز» مصوب ۱۳۹۲ را مرتکب شده و در هر مرتبه ارزش ریالی ارز موضوع قاچاق، بیش از ده میلیون ریال بوده باشد.

فهرست منابع

کتاب

- احمدی، عبدالله، (۱۳۹۴)، **حقوق کیفری قاچاق کالا و ارز**، تهران: انتشارات میزان، سال .
- سیاه‌بیدی کرمانشاهی، سعید و همکاران، (۱۳۹۸)، **محشای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز**، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.
- سیاه‌بیدی کرمانشاهی، سعید و همکاران، (۱۳۹۷)، **حقوق کیفری اقتصادی**، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل.
- نیازپور، امیرحسین، (۱۳۹۷)، **سیاست جنایی در برابر بزهکاری اقتصادی**، تهران: انتشارات میزان.

مقاله

- میرمحمد صادقی، حسین و زینب لکی، (۱۳۹۸)، «رویکردی نوین بر ارجاع کیفری در پرتو اصل وصف‌گذاری منصفانه»، **پژوهش حقوق کیفری**، سال هفتم، شماره ۲۷.
- کوشا، جعفر و محمدرضا دهقانی سانجی، (۱۳۹۶)، «سیاست جنایی ایران در جرایم اقتصادی»، **دانش حقوق و مالیه**، شماره ۲